

אנו חוזרים אליך, ירושלים

כסוחר בשמים לעיירות קטנות. יקום בו אחותו של יוסי שהכל מועדים לו כתר של אב בית דין בעתיד, מובילות אותו ספקותיו להמרת דת.

ומאידך יוניוס אובירוס המשכיל ורחב הדעת, שאף שנתו נטרדת בלבטיו. נראה לו שמתחושת אדישות זו שפוקדת אותו יש מוצא כפוי לארבע דרכים והן: דרך האשליה, דרך ההסתגרות, דרך הפולחן ודרך התהיה. „דרכים אלה בלבד נראית לו, אף מתוקף נפשו אינו יכול לקבל אחת מהן. כך הוא שרוי עכשיו בחיפוש שים חדשים אך אינו מוצא. ובינתיים אנתחתו זו של אדישות“.

האווירה של הערעור הרס סוחפת גם את הנשים הליקחות חלק ברומן. שגם הן נציגות של החברות המופיעות כאן. יעל — בתו של איש צרידה. ברוריה המתיוונת וכסנופניה פלגשו של אנטיור כוס. גם הנשים בעולם של המאה ה־2 לפנה״ס שלכאורה מוגדר ואחד הוא תפ־קידן. הרי הן תוהות ומתלבטות. הן מ־אבדות את ערך האהבה שלהן נוצרו, והן בדידות. חוסר־הבטחון והספק מדרדר את אהבתן לתאוה שורפת ומשחיתה כל חלקה טובה בן.

עם זאת אין אנו מסיימים את קריאה הספר בחלל ריק, וכמו שההיסטוריה היה לה פתרון למצב. כן גם המחבר מובילנו לסיום שנימה אופטימית ומעודדת מלווה אותו. בשורות האחרונות המספרות על הקטל האכזרי שערך אנטיוכוס בירושלים. וזאת לאחר כשלונו במצרים. בורחים תרי שבי הבירה לערי השדה וביניהם גם משפחת החשמונאים; מתוך נהי הקינה והאבל של הבורחים נשמעת קריאתו של מתתיהו המסיימת את הספר: „בכה מל־כות זו, מלכות החולמים והלוחמים, מלכות האמיצים והגאים, מלכות הסהורים והמא־מינים. אנו חוזרים אליך ירושלים לב־נותך, לפארך לרוממך“.

ולבסוף נתיחס ללשון הספר. הערכנו את רצונו של המחבר להעלות את ה־תקופה באוטנטיות של צורה יתוכן. רצון זה הובילו לבחירתו בלשון חכמים. לשון התקופה. כמובן שיש בזאת מן התרימה, ומן השלמות הצורנית, אך לדעתי לשון זו פוגמת במהות הספרותית. ומאחר שהיא לשון משומרת ומילונה מוגבל וסגנונה קביע ועומד ושרידי שפה זו מן הכ־תובים נשארו בידינו — לפיכך התאורים הנמסרים בשפה זו: מצבים, גבורים ר־הלכירות חסרים את הדקויות שבהם. ובעיקר כשהמחבר נתפש לא פעם לנוס־חאות מלשון חכמים. לדוגמה: „נזכר במחולי ט״ו באב שהסעירוהו לפני שבר עות אחדים. אכן לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכפר־רים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולים שלא לבייש את מי שאין לו...“ וכך עד סוף הפרשה הדנה בט״ו באב בתלמוד. כמובן שהבאת נוסחאות אלו בשלמותן, או פתגמים ומטבעות ל־שוניות כציטטות ומבלי להציגן כציטטות פוגמים בלשון הספר ומכאן לא במעט גם בעיצוב יחוד גבורי.

הספר „בכוח מלכות זו“ לאברהם שלו (הוצאת אוגדן ירושלים) הנו רומן היס־טורי המגולל פרשת חמש השנים בארץ־ישראל של המאה השניה לפנה״ס (175—170). חמש השנים הוא אורך זמן קצר יחסי לרומן היסטורי, אולם למתוודעים לתקופה זו עולות שנים אלה של קדם־מרד ההשמונאים, כשנים של יורה רר תחת בעולם המורח־תיכוני ובירושלים בפרט, שנים של תהו ובהו, ניפוץ ערכים וספקנות, שהביאו לחוסר אונים האומר אדישות ויאוש נוקב.

ההתדרדרות של העולם במאה ה־2 מתוארת בסדרת ספורים השזורים זה בזה, ספוריהם של אנשים שהם חתך למעמד שמעל־לבינוני. לאנשים היוצאים ובאים ב־חברה הירושלמית, הגבוהה, בין אנשי השלטון, הכהונה, ואף בחצרות מלכים דורכים הם.

עם זאת הרי גם בנציגות חברתית זו אנו מבחינים בשתי קבוצות. האחת — הגיבורים ההיסטוריים, דמויות שאנו מ־כירים את שמותיהם מן המקורות ומן התלמוד: כיוסי בן יועזר איש צרידה, יוסי בן יוחנן אב בית הדין, חוניו הכהן ולהבדיל אנטיוכוס אפיפנס. כל הדמויות ההיסטוריות האלה מתוארות כפי שההיס־טוריה נהגה להעלות אותן. המחבר צמיד לתיאורן הקונבנציונלי. אולי פה ושם הוא מפתח תכונה זו או אחרת ביתר שאת וביתר פרטים; כמו התאור הנועז בהת־פרצות אפיפנס המטורף שאין גבול ל־ראוות הגדלות שלו, אבל בדרך כלל הוא נאמן למקור.

לעומת זאת בקבוצת הדמויות האחרות, התיאור חפשי יותר ועשיר יותר. גיבורים אלה הם אנשים שתקופה כמו זו מסוגלת לטפח. רק בה אפשר לפגוש דמויות כ־יהודה, יוניוס אוביריוס, ברוריה, יקום

בדמויות אלה כפי שציינו. נטל המחבר חופש תאורי נרחב יותר, הוא מתעמק במ־פורץ לפני ולפנים של נפשם האכולה בלבטיהם. ומנסה להעלות את תגובותיהם של מאורעות תקופתם.

„איני מוצא את מקומי בעולם זה“ אומר אבפולמוס וממשיך: איני חסר דבר, אך את החשוב מכל אני חסר“. אבפולמוס הוא הטיפוס השלם ביותר שאפשר למצוא ב־ספר זה. הוא הצליח למזג בתוכו את שתי התרבויות הנגודות: יהדות והלניזם. באוצר דבריהם של גדולי הוגי יוון, ועוד נאמן למסורת העבר, הוא היחיד שאנו תולים בו את קורט האופטימיזם שנשארה בנר־בו שהוא מעל לקרע ומעל ללבטים. אולם בהמשך הדברים, כשאנו פוגשים אותו לאחר חמש שנים הרי הוא ככולם — אדם מיואש, מיואש מלמצוא אדם ואמון בתקופה שהאדם איבד את צלמו. שהכהנים נרצחים מתוך תאוות שלטון קטנות של מתחריהם, ש־אנשים טורפים עצמם מאכזבה. ש־אדם הוא הפקר לקפריזה והלשנה. הרי הוא בורח מבחינה נפשית בריחה שהיא מעבר ליאוש.

שאר הדמויות הן מעם שני עברי ה־מתרס: המתיוונים מחד ושמרי המצוות מאידך. והם הם נושאי החדלון הגמור. יהודה שהוא מבני הכהנים מתיסר ומת־בלט בשאלת דורו ועצמו עד שהוא בורח